

ΟΝΕΙΡΟΝ ΑΣΙΟΣΗΜΕΙΩΤΟΝ.

B'.

Ἡ ἀκόλουθος κάπως ἐπιτετημένη διήγησις εἶναι κατ' οὐσίαν ἢ κατάθεσις τοῦ κυριωτέρου μάρτυρος ἐν δίκῃ, ἧς τὰ καθέκαστα εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ κακουροδικείου τῆς Λαγκεδόκης. Ὁ μάρτυς οὗτος διηγείται ὡς ἀκολούθως.

Ὅδοιπόρων ποτὲ δι' ὑπηρεσίαν τῆς ἐπαύλειως εἰς τὴν ὁποίαν ἠργαζόμενη, ἐσπέραν τινὰ τοῦ Ἰουνίου ἐφθασα κατὰ πρώτην φοράν εἰς πόλιν τῆς Λαγκεδόκης καὶ κατέλυσα εἰς τι ξενοδοχεῖον· ἐπειδὴ δὲ ἤμην πολὺ κεκοπιακῶς ἐπλαγίασα ἐνωρὶς μὲ σκοπὸν νὰ ἐξυπνήσω πρῶτὴν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν καὶ ἀρχίσω τὴν ἐργασίαν μου. Μόλις ἐπλαγίασα καὶ ὡς ἐκ τοῦ καμάτου ἐπεσον εἰς βαθὺν ὕπνον, κοιμώμενος ὁμῶς εἶδον ὄνειρον τὸ ὁποῖον μοὶ ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν. Εἶδον ὅτι εἶχον φθάσει εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην ὄχι τὸ ἐσπέρας, ὅπως πραγματικῶς ἐφθασα, ἀλλὰ περὶ τὴν μεσημβρίαν· ὅτι κατέλυσα εἰς τὸ αὐτὸ ξενοδοχεῖον, καὶ ὅτι ἀμέσως ἐξῆλθον, περίεργος ὢν, νὰ ἴδω τί ἄξιον παρατηρήσεως περιεῖχεν ἡ πόλις. Περιπάτησας ἀρκετὰ εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν, εἰσῆλθον εἰς ἄλλην, αὐτῆς κάθετον, ἣτις ἐφερεν εἰς τὴν ἐξοχὴν. Μετ' ὀλίγον ἐφθασα εἰς ἐκκλησίαν, καὶ ἐστάθην ὀλίγον ὡς διὰ νὰ ἐξετάσω τὴν γοθτικὴν αὐτῆς στοάν· ἐκεῖθεν δὲ εἰσῆλθον εἰς πλάγιόν τινα δρόμον. Ὁ δρόμος οὗτος προσεβάλλετο πολὺ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἦτον ἔρημος, ἀνώμαλος, ταχέως δὲ ἐφθασα εἰς ἀθλίαν τινα καλύβην εὐρισκομένην ἐντὸς κήπου, καὶ κεκαλυμμένην ἀπὸ καλάμους. Εἰσῆλθον εἰς τὸν κήπου δι' ἑνὸς ἐκ τῶν ἀναριθμήτων τοῦ περιφράγματος χαλασμάτων, καὶ πλησιάσας παλαιὸν τι πηγάδιον, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειται εἰς μακρυνὴν τινα γωνίαν, ἐσκυφα ἐντὸς αὐτοῦ διὰ νὰ ἴδω. Εἶδον, καὶ ἰδοὺ καθαρὰ καὶ φανερά, πτώμα φέρον πληγὰς εἰς διάφορα αὐτοῦ μέρη ἐκεῖτο ἐντὸς τοῦ φρέατος! Ἠρίθμησα τὰς βαθείας πληγὰς καὶ τὰ μεγάλα τραύματα ἐκ τῶν ὁποίων ἔρρεεν αἷμα. Ἠθέλησα νὰ φωνάξω, ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐξάξω φωνήν, ὅθεν καὶ ἐξύπνησα τρέμων καὶ καταβεβρεγμένος ἀπὸ ἰδρώτα, πλὴν τότε ἐνόησα ὅτι ἦτο ὄνειρον.

Προσεπάθησα νὰ κοιμηθῶ καὶ πάλιν ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον, μολονότι δὲ ἦτο πολὺ ἐνωρὶς, ἠγέρθην καὶ ἐνεδύθην, ἀποφασίσας νὰ ἐξέλθω ὅπως ἀκολούθως φάγω τὸ πρόγευμά μου μὲ ὄρεξιν. Ἐξῆλθον λοιπὸν τῆς οἰκίας, καὶ ἠκολούθησα τὴν μεγάλην ὁδόν. Καί τοι δὲ κατὰ πρῶτον ἐβλεπον αὐτὴν ὁμῶς δὲν μοὶ ἐφαίνετο ἄγνωστος· καθ' ὅσον προεχώρουν κατὰ τοσοῦτον καὶ αἱ συγκεχυμέναι ἀναμνήσεις τῶν περὶ ἐμὲ ἀντικειμένων ἠῦξανον. «Περίεργον», εἶπον κατ' ἐμαυτὸν «ἐγὼ ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἦλθον ἐδῶ, καὶ ὁμῶς γνωρίζω τὰς οἰκίας ἐμπροσθεν τῶν ὁποίων διέρχομαι»... Ἐπροχώρησα ἕως ὅτου φθάσας εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁδοῦ ἐκείνης ἐνεθυμήθην τὸ ὄνειρόν μου, πλὴν ἐθεώρησα τὸ τοιοῦτον ὡς λίαν παράλογον. Ἐν τούτοις εἰς κάθε μου βῆμα νέα τις ὁμοιότης μὲ ἐξέπληττε. «Μήπως ὄνειρεύομαι ἀκόμη!» ἀνεφώνησα αἰφνηδίως, «θὰ εὐρεθῆ ἄρα μέχρι τέλους τὸ ὄνειρον μὲ τὴν ἀλήθειαν σύμφωνον;» Μετ' ὀλίγον ἐφθασα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν ὁποίαν καὶ κατ' ὄναρ εἶχον ἰδεῖ, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἦτον ἡ αὐτὴ οἶα καὶ κατ' ὕπνον εἶχεν ἐπισύρει τὴν προσοχὴν μου. Ἐκεῖθεν εἶδον τὴν ὁδὸν τὴν κάθετον τὴν ὁποίαν ἠκολούθησα καὶ ἐφθασα τέλος εἰς τὸν πλάγιον δρόμον, τὸν ὁποῖον πρό τινων ὠρῶν εἶχεν ἰδεῖ ἡ φαντασία μου. Δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ ἀμφιβάλλω. Κάθε δένδρον, κάθε στροφὴ μοὶ ἦσαν γνωστά. Μὴ ἀνατραφείς μὲ δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ ζήσας βίον κατ' ὅλα πρακτικὸν καὶ ἐμπορικὸν, ποτὲ δὲν ἐτάραττον ἐμαυτὸν μὲ τὰς ἀπάτας καὶ τὰς προαισθήσεις, τὰς ὁποίας ἡ ἐπιστήμη ἀρνεῖται καὶ ἀπορίπτει, πλὴν ὁμολογῶ ὅτι κατὰ τὴν περίεσιν ἐκείνην ἠσθανόμην ἐμαυτὸν ὡς γοητευμένον, καὶ μὲ τὰς λέξεις τοῦ Πασχάλ εἰς τὰ χεῖλη μου «Τὸ συνεχές ὄνειρον καθίσταται πραγματικότης», ἐπροχώρουν, οὐδόλως ἀμφιβάλλων ὅτι μετ' ὀλίγα βήματα θὰ ἀπαντήσω τὸ οἰκίδιον, τὸ ὁποῖον καὶ πραγματικῶς εὔρον. Τὸ ἐξωτερικὸν του ἦτον ἀπαράλλακτον ὅπως τὸ εἶδον εἰς τὸ ὄνειρόν μου τότε ἀπεράσιτα νὰ βεβαιωθῶ ἂν καὶ τὰ ἀκόλουθα ἦσαν τὰ αὐτά. Εἰσῆλθον λοι-

πὸν εἰς τὸν κήπον διεωθύνθη εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶχον ἰδεῖ τὸ πηγάδιον, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο εὐρέθη ἠπατημένος, διότι πηγάδιον δὲν ὑπῆρχε! Παρητήρησα παντοῦ, ἐζήτησα εἰς ὄλον τὸν κήπον, περιήλθον τὴν καλύβην, ἤτις ὠμοίαζε κατωκουμένη, μολονότι οὐδεὶς ἐφαίνετο, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη πουθενὰ νὰ εἶρω ἴχνος πηγαδίου. Εἰς τὴν καλύβην δὲν ἐδοκίμασα νὰ εἰσέλθω, ἀλλ' ἔσπευσα ὀπίσω εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τεταραγμένος ὅσον δύναται νὰ φαντασθῆ τις. Δὲν ἠδυνάμην νὰ ἠσυχάσω μὴ ἐκστομιζῶν τόσοσ παραξέγον σύμπτωσιν· ἀλλὰ πῶς νὰ εἶρω τὸν μύτον τοῦ μυστηρίου; Ἐπορεύθη πρὸς τὸν ξενοδόχον καὶ ἀφοῦ ὠμίλησα μετ' αὐτοῦ ἐπί τινα καιρὸν περὶ διαφορῶν ἀντικειμένων ἤλθον καὶ εἰς τὸ προκείμενον καὶ τὸν ἠρώτησα τίνας ἦτον ἡ καλύβη ἐκείνη ἢ ὁποία εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ δρόμου, τὸν ὅποιον καὶ τοῦ περιέγραψα. «Κατοικεῖται (μοὶ εἶπεν) ὑπὸ Γέροντός τινος μετὰ τῆς συζύγου του, οἵτινες φαίνονται ὅτι εἶναι πολὺ δύστροποι καὶ ἀκοινώνητοι. Σπανίως ἐξέρχονται τῆς οἰκίας των, κανένα δὲν βλέπουν, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπισκέπτεται, πλὴν εἶναι ἡσυχιοὶ ἄνθρωποι καὶ οὐδέποτε ἤκουσά τι ἐναντίων των. Ἐσχάτως μάλιστα καὶ αὐτῆ των ἡ ὑπαρξίς φαίνεται ὅτι ἐλησμονήθη, καὶ νομίζω, Κύριε, ὅτι εἴθε ὁ πρῶτος ὅστις μετὰ πολλὰ ἔτη τοὺς παρετήρησατε». Αὗται αἱ λεπτομέρειαι, μακρὰν τοῦ νὰ εὐχαρισήσωσιν, ἠῤῥησαν ἔτι μᾶλλον τὴν περιέργειάν μου. Τὸ πρόγευμά μου ἠτοιμάσθη ἀλλὰ οὐδὲ νὰ τὸ ἐγγίσω ἠδυνάμην. Ἠρξισα λοιπὸν νὰ περιπατῶ ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου· ἐβλεπον ἔξω ἐκ τοῦ παραθύρου προσεπάθουν νὰ προσηλώσω εἰς ἄλλο τι τὸν νοῦν μου, ἀλλ' εἰς μάτην. Ἐδοκίμασα νὰ λάβω ἐνεργὸν μέρος εἰς φιλονεικίαν τινὰ μεταξὺ δύο ἀνθρώπων, εὐρισκομένων εἰς τὸν δρόμον, ἀλλ' ὁ κήπος καὶ ἡ καλύβη εἶχον λάβει πλήρη κατοχὴν τοῦ νεῦ μου, καὶ ἐπὶ τέλους ἀρπάσας τὸν πῖλον μου ἀνεφώνησα «θὰ ὑπάγω καὶ ὅτι θέλει ἄς γείνη!»

Διευθύνθη εἰς τὸν πλησιέστερον ἀστυνομικὸν σταθμὸν, ἐφανέρωσα εἰς τὸν ἀστυνόμον τὸ αἷτιον τῆς ἐπισκέψεώς μου, καὶ διηγήθη εἰς αὐτὸν ὀλόκληρον τὸ περιστατικόν, ὅσον τὸ δυνατόν καθαρώς. Οἱ λόγοι μου δὲν ἐχάθησαν. «Εἶναι τῆ ἀληθεία πολὺ παράξενον», μοὶ εἶπεν ὁ ἀστυνόμος,

«καὶ μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο νομίζω ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνη τὸ πρᾶγμα ἀνεξέταστον λυποῦμαι ὅτι ἔνεκα ἄλλης ὑπηρεσίας δὲν δύναμαι νὰ σᾶς συνοδεύσω εἰς τὴν ἔρευναν, ἀλλὰ θέτω δύο ἀνθρώπους ὑπὸ τὰς διαταγὰς σας. Πορεύθητε καὶ πάλιν εἰς τὴν καλύβην, ἰδῆτε τοὺς κατοικοῦντας, ἐρευνήσατε, καὶ ἴσως γείνη σπουδαία τις ἀνακάλυψις». Μετ' ὀλίγας στιγμᾶς ἐπορευόμην μετὰ τῶν δύο ἀξωματικῶν, καὶ δὲν ἠρξισαμὲν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν καλύβην. Γέρων τις μᾶς ἠνοιξε τὴν θύραν καὶ μᾶς ὑπεδέχθη κάπως ψυχρῶς, ἀλλὰ δὲν ἐδειξε σημεῖον ὑποψίας ἢ ταραχῆς, ὅταν τῶ εἶπομεν ὅτι θέλομεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὸν οἶκον. «Πολὺ καλά, Κύριε», ἀπεκρίθη «ὅπως θέλετε». «Ἐχετε κανέν πηγάδιον ἐδῶ;» ἠρώτησα. «Ὅχι, Κύριε, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πηγαίνωμεν δι' ὕδωρ εἰς κρήνην τινὰ, ἀπέχουσαν μακρὰν ἀπ' ἐδῶ». Καθ' ὅσον ἐξετάζομεν τὴν οἰκίαν ἤμην ἀνήσυχος, ὡς ἀπὸ στιγμῆν εἰς στιγμῆν περιμένων νὰ φέρω εἰς φῶς φρικτὸν τι μυστήριον. Ὁ Γέρων καθ' ὄλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἐδείκνυε μεγάλην ἀδιαφορίαν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀφίσαμεν τὴν καλύβην χωρὶς νὰ εὐρωμέν τι, τὸ ὅποιον νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὰς ὑποψίας μου. Ἀπεφάσισα νὰ ἐρευνήσω καὶ πάλιν τὸν κήπον, καὶ ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς παρουσίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀστυνομίας εἶχον συρρεύσει γείτονές τινες, ἤρξισα νὰ τοὺς ἐρωτῶ ἐὰν ἐγνώριζον τίποτε περὶ ἑνὸς πηγαδίου εὐρισκομένου εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν. Οὐδεὶς ἀπήντησε κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἐπὶ τέλους γραῖα τις γυνὴ ἐπροχώρησε, βραδέως ἐπακουμβούσα ἐπὶ βακτηρίας. «Ἠηγάδι;» ἀνεφώνησε «πηγάδι ζητεῖτε; Τοῦτο ἐφράχθη πρὸ τριᾶκοντα ἐτῶν. Ἐνθυμοῦμαι, ὡς νὰ ἦτον χθὲς ἀκόμη, ὅτι ὅταν ἤμην μικρὰ συνείβιζα νὰ ρίπτω πέτρας μέσα, διὰ νὰ ἀκούω τὴν βοήν, τὴν ὁποίαν ἔκαμνον ἐπὶ τοῦ ὕδατος». «Καὶ δύνασαι νὰ μοὶ εἴπῃς πρὸς ποῖον μέρος ἦτον τὸ πηγάδιον;» ἠρώτησα. «Καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ὅπου στέκεσθε», εἶπεν ἡ γραῖα. Ἠρξισαμὲν ἀμέσως νὰ σκάπτωμεν τὴν γῆν. Εἰς δύο ποδῶν βάθος ἐφθάσαμεν εἰς στρῶμά τι ἐκ τουβούλων, τῶν ὁποίων μετακινήθοντων ἐφάνησαν στυλάρια ἅτινα ἐστηρίζοντο εἰς τὸ στόμιον τοῦ πηγαδίου. Ἐχρησάσθη ἀρκετὸς καιρὸς διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀνακαλύψω-

μεν τὸ μυστικὸν τῆς σκοτεινῆς ὄπης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κάτωθεν ἀπὸ πολλὰς πέτρας καὶ λάσπην εὐρομεν παλαιὸν τι κιβώτιον. Ἦτο ἐντελῶς ἐφθαρμένον, καὶ δὲν ἐχρηιάζετο πολλὴ βία διὰ νὰ ἀνοιχθῇ. Εὐρομεν δὲ ἐν αὐτῷ ὅ,τι ἤμην βέβαιος ὅτι θὰ εὐρωμεν καὶ τὸ ὅποιον ἐπέπλησε φρίκης ὄλους τοὺς παρισταμένους, οἵτινες δὲν εἶχον τὴν ἰδικὴν μου πρόγνωσιν· εὐρομεν τὰ λείψανα ἑνὸς ἀνθρώπου! Ἡ ἀστυνομία συνέλαβε τὸν γέροντα, ὅστις δὲν εἶχε διαφύγει, καὶ μετ' ὀλίγον εἶρε καὶ τὴν σύζυγόν του, κεκρυμμένην ἐντὸς θυμωρίας ὀπισθεν σωροῦ ξύλων. Τὸ γηραιὸν ζεύγος ἐφέρθη ἐνώπιον τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἐξετάσθη κατ' ἰδίαν. Ὁ Γέρων ἠρνεῖτο ἐπιμόνως, λέγων ὅτι εἶναι ἀθῶος, πλὴν ἡ σύζυγός του ὠμολόγησεν ἐπὶ τέλους ὅτι, τῆ συνενέσει τοῦ συζύγου τῆς, πρὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχε δολοφονήσει ἔμπορὸν τινὰ, τὸν ὅποιον ἀπαντήσασα τὴν νύκτα εἰς τὴν λεωφόρον, εἶχε προσκαλέσει εἰς τὸν οἶκόν των. Ἐπωφεληθέντες ἐκ τοῦ βαθέως ὕπνου ὅστις τὸν εἶχε καταβάλλει ἔνεκα τοῦ καμάτου, ἐφρόνευσαν τὸν ξένον, ἀφῆρσαν ἀπ' αὐτοῦ τὰ χρήματά του, ἔθρυσαν ἐντὸς κιβωτίου τὸ σῶμά του, ἔφραξαν τὸ πηγάδιον. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἔμπορος ἦτον ξένος, ἡ ἀπώλειά του δὲν προὔξηνεν ἐρεύνας. Δὲν ὑπῆρχε δὲ οὐδὲ μαρτυρία τοῦ κακουργήματος, ἐπειδὴ τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐκρύφθησαν μετὰ πολλῆς προσοχῆς ὅπως μὴ φανῶσιν· οἱ δύο λοιπὸν κακουργοὶ ἐνόμιζαν ἑαυτοὺς ἐν ἀσφαλείᾳ πλὴν δὲν ἠδύναντο καὶ νὰ καθησυχάσωσι τὴν τῆς συνειδήσεως αὐτῶν φωνήν. Ἐφευγον τὴν παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐτρεμον εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον, ἡ ἡσυχία τοὺς ἐπέπλητε τρόμου. Πολλάκις εἶχον ἀποφασίσει νὰ ἀφίσωσι τὴν σκητὴν τοῦ κακουργήματος αὐτῶν, φεύγοντες εἰς μεμακρυσμένην τινὰ χώραν, ἀλλὰ ἀκατάλειπτος τις δύναμις τοὺς ἐκράτει πλησίον τοῦ θύματος των. Ἐντρομος γενόμενος ὁ γέρον ἐκ τῆς καταθέσεως τῆς συζύγου του, καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰς ἀνυπερβλήτους κατ' αὐτοῦ ἀποδείξεις, ὠμολόγησε καὶ αὐτὸς τὴν πράξιν, καὶ μετὰ ἐξ ἑβδομάδας οἱ δυοστυχεῖς κατάδικοι ὑπέστησαν τὸν διὰ τῆς λαμηπτόμου θάνατον, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου τῆς Τουλούσης. (Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ.)

ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΦΥΤΙΚΩΝ ΟΣΜΩΝ.

Αἱ ὀσμαι τὰς ὁποίας τὰ χόρτα καὶ τὰ ἄνθη χύνουσιν ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαιρας ἔχουσι πολὺ ὑγιεινὴν ἐπιρροήν. Κατὰ τὰς ἐρεύνας Ἰταλοῦ τινος καθηγητοῦ αἱ εὐωδαί τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων μεταποιοῦσι τὸ ὄξυγόνον τῆς ἀτμοσφαιρας εἰς ὀζώνην (οὐσίαν ὀδμηρὰν), τὸ ὅποιον αὐξάνει τὴν πρὸς ὄξύδωσιν δύναμιν του. Αἱ ὀσμαι αἱ μᾶλλον πρὸς τοῦτο κατάλληλοι εἶναι ἢ τῆς δαφνοκεράσσου, τοῦ καρυοφύλλου, τῆς λαβάντας (ἰφύου) τοῦ ἡδυόσμου, τῆς ἀρχεῦθου (κέτρου ἢ κέντρου, ἀρδίτου), τοῦ λεμωνίου, τοῦ μαράθρου (μαλάθρου) καὶ τῶν περγαμῶτων (εἶδους πολὺ εὐωδῶν πορτοκαλλίων). Τὰ ἄνθη τοῦ ναρκήσσου (μανουσίου, τερνεκαδὲ) τοῦ ὑακίνθου (ζιμπούλι), τὰ μικρὰ γαρούφαλλα καὶ τὰ κρίνα συμβάλλουσιν εἰς σχηματισμὸν ὀζώνης μόνον ἐντὸς κλειστῶν ἀγγείων. Τὰ ἄνθη, τὰ ἐστερημένα ὀσμῆς οὐδεμίαν τοιαύτην ἐπιρροήν ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρας ὄσων ἢ ὀσμῆ εἶναι μικρὰ, ἔχουσι καὶ ὀλίγην ἐπιρροήν. Ὡς πόρισμα πάντων τούτων ὁ καθηγητὴς συμβουλεύει τὴν καλλιέργειαν πολλῶν ἀνθέων εἰς τόπους ἐλώδης καὶ ὅπου ἀναπτύσσονται ὀσμαι βλαβεραὶ, τὰς ὁποίας πάσας ἡ δύναμις τῆς ὀζώνης ἀμέσως καταστρέφει. Οἱ κατοικοῦντες λοιπὸν μέρη τοιαῦτα χρεωστοῦσιν, ἂν θέλωσι τὴν ὑγίαν των, νὰ περιβάλλωσι τὰς κατοικίας των, μὲ φυτείας εὐοσμοτάτων ἀνθέων.

Ο ΕΝ ΕΦΕΣΩ: ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ.

Ὁ περιβόητος οὗτος ναός, θεωρούμενος ὡς ἐν ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἶχε μῆκος κατὰ τὸν Πλίνιον 425 ἀρχαίων ποδῶν, καὶ πλάτος 220. Κατὰ τὸν Φίλωνα ὁ εἰς αὐτὸν εἰσερχόμενος ἔπρεπε νὰ ἀνέλθῃ διὰ δέκα βαθμίδων· καίτοι εἰς πάντας τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνικοὺς ναοὺς διὰ τριῶν μόνον βαθμίδων ἀνῆρχοντο. Ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς τοῦ αξιοθαυμάστου ἐκείνου κτιρίου ἦτο ἰωνικός. Ἡ ἐξίξις τοῦ ναοῦ ἦτο ὁ περιβόλος, περίξ δὲ τοῦ περιβόλου ὑπῆρχε περιστύλιον ἐξ ἑκατὸν καὶ ἑβδομήκοντα κίονων, ἐξήκοντα ποδῶν ὑψηλῶν καὶ ὄντων ἐκάστου δῶρον ἑνὸς βασιλέως. Πλὴν ἐπέπρωτο, ὁ θαυμαστός ναός οὗτος ἐπὶ το-

τοῦτον νὰ ἐξαλειφθῇ ὥστε καὶ ἡ θέσις αὐτῆ ἐν ἧ ἔκειτο νὰ καταστῇ προβληματώδης.

Πέρυσι τὸ βασιλικὸν ἀγγλικὸν πλοῖον «Καληδωνία», προσορμισθὲν εἰς τὸν λιμένα μας, ἐφόρτωσε μάρμαρα, προσερχόμενα ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου, ὅπου, ἀπὸ δεκαετίας ἤδη, ὡς γνωστὸν, ἀγγλος τις, ὁ Κ. Οὐδ (Wood), ἀδεία τῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, ἐνεργεῖ ἀνασκαφάς. Τὰ μάρμαρα ἐκεῖνα ἦσαν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀγγλικοῦ Χρόνου, «αἱ ἀπαρχαὶ τῶν τοῦ Κ. Οὐδ ἀνασκαφῶν ἐν τῇ θέσει ὅπου ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος», ἐκ τῆς μετακομιδῆς τῶν ὁποίων λαμβάνον ἀφορμὴν τὸ παγκόσμιον τοῦ Λονδίνου φύλλον καὶ ἀρνούμενον τὰς εἰδήσεις του ἐξ ἐκθέσεώς τινος τυπωθείσης μὲν, ἀλλὰ μὴ δημοσιευθείσης, ἔγραφε τὰς 10|22 Ἰουλίου σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἐπόμενα.

«Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος δύναται δικαίω τῷ λόγῳ νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν πρώτων μεγαλοεργημάτων τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ αἰῶνος μας. Δὲν χρεωστέται εἰς τὴν τύχην. Ἐλύθη ὡς πρόβλημα ὑπὸ τῆς ἀκαταγωνίστου καρτερίας ἐνός καὶ μόνου ἀνθρώπου, ὅστις ἠγαρῆσταιτο σκάπτων ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐλπίζων ἐναντίον τῆς ἐλπίδος καὶ ὑπερνικῶν τὰ πολλὰ ἐμπόδια διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ θελήσεως μόνον. Ἡ περιγραφή τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κ. Οὐδ εἶναι ἀνάγνωσμα ὅμοιον μὲ τὴν ἱστορίαν πολιορκίας, καθ' ἣν ἡ κυριευομένη θέσις κατὰ μικρὸν πλησιάζεται διὰ σειρᾶς παραλλήλων, μέχρις οὗ ὄρυγμά τι ἀνοιχθῇ.

«Ἀνασκάπτων τὸ μέγα τῆς Ἐφέσου θέατρον ὁ Κ. Οὐδ εὗρεν ἐπιγραφὴν τινα περιέχουσαν περιεργωτάτας ἀποκαλύψεις περὶ προσφορῶν καὶ λατρείας τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, καὶ ὀρίζουσαν τὴν ὁδὸν, δι' ἧς κατὰ τὰ γενέθλια τῆς θεᾶς, τὰ ἀργυρὰ αὐτῆς σκεῦη καὶ ἄλλα κειμήλια, ἐφέροντο ἐν παρατάξει ἐκ τοῦ ναοῦ εἰς τὸ μέγα θέατρον διὰ μιᾶς πύλης τῆς πόλεως καὶ πάλιν ἐκ τοῦ θεάτρου εἰς τὸν ναὸν δι' ἄλλης τῆς πόλεως πύλης, καλουμένης Μαγνησίας. Διὰ τοῦ φωτός τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ταχέως ἀνεκαλύφθη ἡ μία τῶν ἀναφερομένων πυλῶν. Διὰ ταύτης διήρχετο δρόμος, ἔχων εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ, ὡς ὁ τοῦ Ἀππιανοῦ, τάφους Ῥωμαϊκῆς περιόδου, καὶ κα-

τὰ μήκος τοῦ ὁποίου εἰσέτι φαίνονται τὰ ἰχνη θεμελίων στοᾶς, ἧτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ἡ ὑπὸ Δαμιανοῦ τινος, κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, κτισθεῖσα, ὅπως προφυλάττωνται αἱ λιτανεῖαι ἀπὸ τὰς προσβολὰς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν αἰφνιδίων βροχῶν. Τὸ ἀρχαῖον λιθόστρωτον τοῦ δρόμου κεῖται περὶ τοὺς 12 πόδας ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος, κατὰ μήκος δὲ αὐτοῦ ἦσαν οἱ τᾶνοι τῶν ἀντιστρατήγων καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν, οἵτινες ἐκυβέρνησαν τὴν Ἐφερον ἀπὸ ὑπέκυψεν εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν ζυγόν. Ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀρχαίου τούτου δρόμου ἐδείκνυε τὸ βορειοανατολικὸν τοῦ ὀρίζοντος, διὰ δὲ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ ἐδάφους ἐξῶθεν ἄλλης τινος πύλης παρὰ τὸ Στάδιον ἀνεκαλύφθη καὶ ἕτερος δρόμος κλίνων πρὸς τὸν ἤδη σημειωθέντα. Ὁ Κ. Οὐδ ἐσκέφθη ὅτι ἀκολουθῶν τοὺς δύο συμπύπτοντας δρόμους δυνατὸν εὗρεν τὸν τοῖχον τοῦ ἱεροῦ περιβόλου ἐν ᾧ ἔκειτο ὁ ναός. Δὲν διεψεύσθη δὲ ταύτης του τῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ τὸν ἀπρίλιον τοῦ 1869 ἀπῆντησε γωνίαν τινα τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὗρισκετο ἐπιγραφὴ Ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ λέγουσα ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Αὐγουστος ἀνέκτισεν ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς θεᾶς τὸν τοῖχον τοῦ περιβόλου περὶ τὸν ναὸν τῆς. Ἡ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπόστασις καὶ τὸ πλάτος τοῦ δρόμου εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἦσαν ἐπίσης σημειωμένα ἐπὶ ἄλλων ἐπιγραφῶν ἐκτισμένων εἰς τὸν τοῖχον.

«Ἦτο φανερόν, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην, ὅτι ὁ ναός θὰ εὗρισκετο ἐντός τοῦ ἐν λόγῳ περιβόλου πλὴν ἡ ἔκτασις τοῦ περιβόλου τούτου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακριβωθῇ καθότι ἀμφοτέρων τῶν τοίχων, τῶν ἀποτελούντων τὴν εὐρεθείσαν γωνίαν, εἰς ὀλίγην ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, οὐδὲ ἶχνος πλέον ὑπῆρχεν, ὁ δὲ ναός ἔπρεπε νὰ ζητηθῇ διὰ τῆς ὠρύξεως λάκκων ἐντός τῆς ὑποτιθεμένης περιοχῆς τοῦ περιβόλου. Ἐνταῦθα τὰ καλύπτοντα τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος χῶματα ὑψοῦντο 22 περίπου πόδας ὑπεράνω αὐτοῦ· πολλοὶ δὲ μῆνες κατηναλώθησαν εἰς τὴν βαρεῖαν ταύτην ἐργασίαν· πλὴν τέλος κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1870 ὁ Κ. Οὐδ εὗρεν ἔδαφος ἐστρωμένον δι' ὠραίων τετραγώνων χονδρῶν μαρμάρων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον τεμάχια κολλοσιαίων γλυ-

φῶν· τὰ λείψανα ταῦτα εὗρέθησαν 18 πόδες ὑπὸ τὸ σημερινὸν ἔδαφος, ἐπὶ δὲ τοῦ μαρμαροστρώτου ἦτο στρώμα λεπτῶς τετραυσιμένων λευκῶν μαρμάρων ἐν μέρει ὑπὸ πυρὸς κεκαυμένων.

«Καθ' ὅσον ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λάκκος εὐρύνεται λείψανα ἰωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς κολλοσιαίου μεγέθους καὶ χαρακτήρος φανερώς Ἑλληνικοῦ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν ἀνεκαλύπτοντο· κατὰ δὲ τὸν φεβρουάριον 1871 μέρος κατωτάτου σπονδύλου στύλου τινός 6 ποδῶν καὶ 1 δακτύλου διάμετρον ἔχοντος εὗρέθη ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει ἐπὶ τῆς βάσεώς του. Τότε ἔγεινε σχεδὸν φανερόν ὅτι ἡ ζητούμενη θέσις τοῦ ναοῦ εὗρέθη καὶ αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν μετὰ πολὺ περισσοτέρου ζήλου. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1871 ὁ Κ. Οὐδ εὗρε τὸν κατωτάτον σπόνδυλον ἄλλης στήλης σχεδὸν ὁλόκληρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν γεγλυμμένοι πολλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἄλλοι ὄρθιοι καὶ ἄλλοι καθήμενοι. Τὰ ὄρθια γεγλυμμένα σώματα εἶχον 6 ποδῶν ὕψος· ὁλόκληρον τὸ λευκὸν μάρμαρον ἐζύγιζεν ὑπὲρ τοὺς 11 τόνους· ἦτο δὲ φανερόν ὅτι ἀνήκεν εἰς μίαν ἐκ τῶν τριάκοντα ἐξ κίωνων οὓς ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὡς τὰς θαυμαστάς τοῦ ναοῦ.

«Τὰ τεμάχια δύο ἐτι γεγλυμμένων σπονδύλων, παραστάς μετὰ ὠραίου συμπλέγματος ἀναγλύφον, μεγαλοπρεπῆ κιονόκρανα, βάσεις καὶ σπόνδυλοι κίωνων, ἅπαντα ἐξ ὠραιότητος λευκοῦ μαρμάρου εὗρέθησαν καὶ ἐξήχθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1871. Τότε ἦτο καιρὸς νὰ μεταφερθῶσιν αἱ ἀπαρχαὶ αὐτῆς ἐπιχειρήσεως, ἡ δὲ «Καληδωνία» διαταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ναυαρχείου ἀνεχώρησεν ἐκ Μελέτης, καὶ μεταβάσα εἰς Σμύρνην ἐφόρτωσεν ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα τόνους μάρμαρα κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ παρελθόντος ἔτους 1872.

«Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1872 ὁ Κ. Οὐδ μετετόπισε τὸ χῶμα ἐπὶ πολὺ μεγαλειέτας ἐπιφανείας, προπαρασκευαζόμενος οὕτω διὰ βαθυτέρας ἀνασκαφᾶς κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅποτε ἡ ἐποχὴ εἶναι κατάλληλος διὰ τοιαύτας ἐργασίας» . . . .

Αἱ ἀνασκαφαὶ πράγματι τὸ παρελθὸν φθινόπωρον ἐπανελήφθησαν καὶ πάλιν μάρμαρα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους πέμποντα εἰς Ἀγγλίαν· ἐξ ἐπιστολῆς δὲ τινος ἦν αὐτὸς ὁ Κ. Οὐδ ἀπῆλθον

πρὸς τὸν Χρόνον τοῦ Λονδίνου πληροφοροῦμεθα τὰ ἐπόμενα. «Αἱ ἀνασκαφαί, ἐπανεληφθεῖσαι κατὰ τὸν παρελθόντα σεπτέμβριον ἐξηκολούθησαν ἐπασχολήσασαι πολλοὺς ἐργάτας. Τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον εἶχε προετοιμασθῇ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἀνοιξὴν ἤδη μετετοπίσθη ἐπὶ ὅλης σχεδὸν τῆς θέσεως τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον εἰς πολλὰ μέρη σώζεται εἰσέτι ἀβλαβές, καὶ τὸ ὁποῖον κεῖται κατὰ μέσον ὄρον 22 πόδας ὑπὸ τὸ νῦν ἔδαφος, εὗρέθησαν οἱ περισσότεροι λίθοι οἱ ἀνακαλύπτοντες τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν αὐτοῦ. Οἱ δύο πρώτοι λίθοι, οἱ εὐρεθέντες κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν μέρη παραστάδων τοῦ προναοῦ καὶ παριστάσι δύο ἄνδρας πολεμοῦντας. Οἱ μυῶνες τοῦ στήθους εἰς τὸν κάλλιον διατηρούμενον λίθον εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένοι· εἶναι δὲ καὶ οἱ δύο ἀνάγλυφα ἐντελῆ (haut-relief) καὶ οἱ ὑπ' αὐτῶν παριστώμενοι ἄνδρες ὁλόγυμοι. Μετὰ τούτοις εὗρέθησαν δύο τεμάχια σπονδύλων γεγλυμμένων, ἦττον ἐνδιαφέροντα, καὶ ἀκολούθως μέγα μέρος σπονδύλου ἐφ' οὗ ὑπάρχει τὸ ἄνω μέρος δύο γυμνῶν ἀνθρωπίνων μορφῶν εἰς ἐντελές ἀνάγλυφον. Αἱ δύο αὗται μορφαὶ παριστῶσιν ἀνθρωπον φέροντα πώγωνα, στρουγγμένον ἐπὶ ράβδῳ καὶ θεωροῦντα μετὰ προσοχῆς πράγματι, τὸ ὁποῖον νέος ἀγένειος κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρά του. Ἡ γλυφὴ αὕτη εἶναι πολὺ ἡχροτηριασμένη, ὥστε ὑπάρχει φόβος μήπως σταθῇ ἀδύνατον νὰ διευκρινισθῇ τὸ ὑπ' αὐτῆς παριστανόμενον. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εἶναι ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ πολὺ διάστημα τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἔθθεν καὶ ἔθθεν τῶν γλυφῶν, μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων προσώπων τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ ἦσαν γεγλυμμένα εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς στήλης, τῆς ὁποίας τὸ ἐν λόγῳ τεμάχιον ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τῆς περιφερείας. Ἡ βᾶσις ἄλλης στήλης, εὐρεθείσα ἐν τῇ θέσει αὐτῆς εἰς τὴν βόρειον τοῦ ναοῦ πλευρᾶν, εἶναι πιθανόν ὅτι ἀνήκεν εἰς στήλην γεγλυμμένην τῆς ἀνατολικῆς ἀκρας ἦτοι τῶν ὀπισθίων τοῦ ναοῦ. Ἀπετέλει δὲ μέρος τῆς ἐσωτέρας σειρᾶς τῶν στηλῶν τῆς βόρειου πλευρᾶς, ἐνῶ ἡ εὐρεθείσα κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνήκεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν σειρᾶν τῆς νοτιοῦ πλευρᾶς.

«Καθὼς ἀφορᾷ τὸ πιθανὸν ὕψος μέχρι

τοῦ ὁποίου ἐφθάνον αἱ γλυφαὶ φρονῶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀνήρχοντο μέχρι τοῦ τρίτου τοῦ κορμοῦ τῶν στηλῶν. Εἰς ἐκ τῶν λίθων, οἷτινες ἤδη εὗρισκονται εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσείον, καὶ ὅστις βεβαίως δὲν ἦτο ὁ κατώτατος τῆς στήλης, μαρτυρεῖ ὅτι τοῦλάχιστον ἔπρεπε οἱ δύο σπόνδυλοι νὰ ἦσαν γεγλυμμένοι. Καθ' ὅσον ἐνθυμούμαι, ἡ ἀναλογία, ἡ γνωστοποιουμένη ἡμῖν ἐκ τῶν μεταλλείων, ἐφ' ὧν παρίσταται ἡ πρόσσις τοῦ ναοῦ, δεικνύει ὅτι αἱ στήλαι ἦσαν γεγλυμμέναι κατὰ τὸ ἐν τρίτον τοῦ ὕψους αὐτῶν περίπου. Αἱ μεγάλαι διαστάσεις τῶν μεσοστηλίων ὅπου ἀπαντῶνται αἱ γεγλυμμέναι στήλαι, τείνει προσέτι νὰ φανερώσῃ ὅτι αἱ στήλαι ἐκεῖναι ἦσαν εἰς πολὺ ὕψος γεγλυμμέναι.

«Ἀνευρέθησαν προσέτι μέρη τῶν τοίχων τῶν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς νότιον τοῦ Σηκοῦ καὶ μεταξὺ αὐτῶν μικρὰ τινα μέρη τῶν τοίχων τοῦ ἀρχαιότερου ναοῦ, ἤτοι τοῦ ναοῦ ὅστις προηγῆθη τοῦ σήμερον εὐρεθέντος. Οἱ ἀρχαῖοι τοῖχοι, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς θεμέλια τοῦ νεωτέρου ναοῦ, ἐνισχύθησαν διὰ πάχους ἕξ ἕως δέκα τριῶν ἀγγ. ποδῶν. Ὁ ἀρχαιότερος ναὸς δὲν φαίνεται εὕρισκόμενος ἐπὶ ὕψωματος δέκα βαθμίδων ὡς ὁ νεώτερος. Οἱ τοῖχοί του ἦσαν ἐκ λίθων πελεκητῶν, καλῶς προσηρμωσμένων καὶ ἐχόντων τὰς γωνίας λοξῶς τετμημένας ὅπως οὕτω προλαμβάνωνται τὰ ἐκ σεισμοῦ ἢ ἄλλων αἰτίων δυστυχήματα.

«Τὸ στηρίζον τὰς δέκα βαθμίδας λιθόκτιστον ἀνευρέθη, σχετικῶς ἀβλαβές, πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Τὸ πλάτος του μετρηθὲν εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα εὐρέθη 238 ποδῶν ἀγγλικῶν καὶ 4 δακτύλων. Τὸ πλάτος δὲ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ μετρηθὲν εἶναι 163 ποδῶν ἀγγ. καὶ 9 δακτ. τὸ δὲ μήκος αὐτοῦ 308 π. α. καὶ 11 δ.

«Αἱ δύο στήλαι, αἱ ἐν τῇ θέσει αὐτῶν εὐρεθεῖσαι, τὰ σωζόμενα μέρη τῶν τοίχων τοῦ Σηκοῦ, τὰ ἔχνη ἄλλων μερῶν τῶν τοίχων τούτων, τὸ λιθόκτιστον, τὸ στηρίζον τὰς βαθμίδας, παρέσχον ἀρκετὰ διδόμενα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ σχεδίου τοῦ ναοῦ. Ἦτο ὀκτώστηλος καὶ ἐκοσμεῖτο ἐξωθεν ὑπὸ 100 στηλῶν 6 ποδῶν ἀγγλ. διάμετρον ἔχουσῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Σηκοῦ πρέπει νὰ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ δύο σειρῶν κίωνων μικροτέρας διαμέτρου, τῶν ὁποίων τεμάχια τινὰ εὐρέθησαν

παρὰ τοὺς τοίχους. Αἱ 36 γεγλυμμέναι στήλαι ἀναμφιβόλως ἦσαν τοποθετημέναι εἰς τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν τοῦ ναοῦ ἄκρην, ὡς τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς ἐκτάσεως τοῦ μεσοστηλίου ὅπου ἀφίνετο τὸ εἰς τὴν γλυπτικὴν πρέπον διάστημα ὡς ἐκ τῶν νεωστὶ ἀνακαλυφθέντων τεμαχίων ἐφάνη. Τοιοῦτον κατὰ τὰ κυριώτερα αὐτοῦ φαίνεται τὸ σχέδιον ἐκ τῶν εἰσέτι σωζομένων μερῶν τοῦ κτιρίου.

Ἐλπίζωμεν ὅτι νεώτεροι ἀνακαλύψει θελοῦσι παρέξει τὰ μέσα ὅπως ἀκριβῶς παρασταθῇ τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου.

ΘΑΙΓΑ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ.

Καθὼς ἀφοῦ παρέλθῃ ὁ χειμὼν καὶ φανῇ τὸ θέρος, ἔλκει μὲν πρὸς τὸ πέλαγος τὸ πλοῖον ὁ ναύτης, καθαρίζει δὲ ὁ στρατιώτης τὰ ὄπλα καὶ παρασκευάζει τὸν ἵππον εἰς πόλεμον, καὶ ὁ γεωργὸς δὲ ἀκονᾷ δρέπανον, καὶ ὁ ὁδοιπόρος θαρρῶν ἀναλαμβάνει μακρὰν ἀποδημίαν, καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὁ ἀθλητὴς ἀποδύεται καὶ γυμνοῦται, οὕτω δὰ καὶ ἡμεῖς, ὡς θέρους τινὸς πνευματικοῦ τῆς νηστείας φανείσης, καὶ ὡς στρατιῶται τὰ ὄπλα καθαρῶσιν, καὶ ὡς γεωργοὶ τὴν δρεπάνην ἀκονήσωμεν, καὶ ὡς κυβερνήται πρὸς τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν τοὺς λογισμοὺς ἀντιτάξωμεν, καὶ ὡς ὁδῶνται τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναλάβωμεν ἀποδημίαν, καὶ ὡς ἀθληταὶ ἐκδυθῶμεν πρὸς τοὺς ἀγῶνας· καθότι ὁ πιστεύων καὶ γεωργὸς καὶ κυβερνήτης καὶ στρατιώτης καὶ ἀθλητὴς καὶ ὁδοιπόρος εἶναι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος λέγει· «οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς πρὸς τὰς ἐξουσίας» καὶ «ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ». Εἶδες τὸν ἀθλητὴν; εἶδες τὸν στρατιώτην; Ἐὰν ἦσαι ἀθλητὴς γυμνὸς πρέπει νὰ εἰσέλθῃς εἰς τὸν ἀγῶνα· ἐὰν ἦσαι στρατιώτης πρέπει νὰ σταθῇς ὀπλισμένος εἰς τὴν παράταξιν. Ἦλθῃ πῶς εἶναι δυνατὰ καὶ τὰ δύο ταῦτα; πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἦναι τις καὶ γυμνὸς καὶ μὴ γυμνός, καὶ ἐνδεδυμένος καὶ μὴ ἐνδεδυμένος; πῶς; ἐγὼ λέγω· ἀποδύσαι τὰ ὄπλα τοῦ πνεύματος καὶ ἰδοὺ εἶσαι στρατιώτης· γύμνωσον σεαυτὸν ἐκ τῶν ματαίων

φιλικῶν φροντίδων, διότι ὁ καιρὸς εἶναι καιρὸς πάλης· ἐνδύσαι ὄπλα πνευματικὰ διότι εὕρισκόμεθα ἐν καιρῷ χαλεποῦ πρὸς τοὺς δαίμονας πολέμου. Διὰ τοῦτο καὶ γυμνοὶ πρέπει νὰ ἦμεθα, ὥστε νὰ μὴ παρέχωμεν καμμίαν λαβὴν εἰς τὸν πρὸς ἡμᾶς παλαιόντα ἐχθρὸν, τὸν διάβολον, καὶ νὰ καθοπλιζώμεθα ὥστε, προφυλαττόμενοι πανταχόθεν, νὰ μὴ ἀφίνωμεν μέρος ἐκτεθημένων εἰς τὰς καιρίας προσβολὰς τοῦ ἐχθροῦ. Γεώργησον λοιπὸν τὴν ψυχὴν σου, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀκάνθας ἐκρίζωσον· σπεῖρον ἐν αὐτῇ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, καλλιέργει μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τὰ καλὰ τῆς φιλοσοφίας (1) φυτὰ, καὶ ἰδοὺ ἔγεινες γεωργὸς καὶ θέλει σὲ εἶπει ὁ Παῦλος «τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν». Ταύτην καὶ αὐτὸς μετείρχετο τὴν τέχνην· διὰ τοῦτο καὶ πρὸς Κορινθίους ἐπιστέλλων ἔλεγεν· «ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπότισεν, ὁ δὲ Θεὸς ἠΐξανεν». Ἀκόνισόν σου τὴν δρεπάνην ἢ ἡμβλῶνας διὰ τῆς ἀδηφαγίας, ἀκόνισον δὲ διὰ τῆς νηστείας. Ἀρχισε τὴν ὁδοιπορίαν τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν φέρουσαν, τὴν τεθλιμμένην καὶ στενὴν ἀρχισε, καὶ ὀδεύσον. Ἦλθῃ πῶς θὰ δυναθῇς νὰ ἀρχίσῃς, πῶς νὰ ὀδεύσῃς; χαλιναγωγῶν καὶ κυβερνῶν τὸ σῶμα· διότι ὅπου ἡ ὁδὸς εἶναι στενόχωρος ἐκεῖ ἢ ἐκ τῆς ἀδηφαγίας πολυσαρκία εἶναι ἐμπόδιον μέγα. Κατάστειλον τὰ κύματα τῶν ἀτόπων ἐπιθυμιῶν, ἀπόκρουσαι τὸν χειμῶνα τῶν πονηρῶν λογισμῶν, διάσωσον τὸ σκάφος, πολλὴν ἐπίδειξαι ἐμπειρίαν, καὶ ἰδοὺ ἔγεινες κυβερνήτης ἀριστος. Πάντα δὲ ταῦτα δύναται νὰ μᾶς τὰ δῶσῃ καὶ νὰ μᾶς τὰ διατάξῃ ἡ νηστεία. Νηστεία ὅμως λέγω, οὐχὶ ταύτην τὴν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τὴν ἀκριβῆ νηστείαν· οὐχὶ τῶν φαγητῶν τὴν ἀποχήν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων· διότι οὐδὲν ὠφελεῖ ἡ νηστεία ἐὰν δὲν γίνηται ὅπως πρέπει, καθὼς οὐδὲ οἱ ἀθληταὶ στεφανοῦνται ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσωσιν. Ἴνα λοιπὸν, ἐνῶ ὑποφέρομεν τὰ τῆς νηστείας βάρη, μὴ χάσωμεν καὶ τὸν στέφανον τῆς νηστείας, μάθωμεν πῶς καὶ τίνα τρόπον πρέπει νὰ τὴν φυλάττωμεν. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Φαρισαῖος ἐνήστευσεν, ἀλλὰ μετῴ

τὴν νηστείαν ἐκείνην κατέβη ἐρημος καὶ κενὸς ἀπὸ τῶν τῆς νηστείας καρπῶν. Ὁ Τελῶνης δὲν ἐνήστευσεν, ἀλλ' ἐφάνη καλύτερος τοῦ νηστεύσαντος, ὁ μὴ νηστεύσας· καὶ τοῦτο διὰ νὰ μάθῃς ὅτι οὐδὲν τὸ ἐκ νηστείας ὄφελος ἐὰν δὲν συνυπάρχωσι καὶ πάντα τὰ καλά. Ἐνήστευσαν οἱ Νινευῆται καὶ ἐπέσυρον τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν. Ἐνήστευσαν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ πλέον οὐδὲν ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ κατηγορηθέντες ἀπῆλθον. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ τῆς νηστείας κίνδυνος εἶναι τοιοῦτος εἰς τοὺς μὴ γινώσκοντας πῶς νὰ νηστεύωσι, μάθωμεν τῆς νηστείας τοὺς νόμους, ἵνα μὴ τρέχωμεν ἀδήλωσ, μηδὲ ἀέρα δέρωμεν, μηδὲ σκιαμαχῶμεν ἐνῶ ἀγωνίζομεθα.

Ἡ νηστεία εἶναι φάρμακον, ἤτοι ἰατρικόν. Ἀλλὰ τὸ φάρμακον καὶ μυριάκις ὠφέλιμον ἂν ἦναι, πολλάκις γίνεται ἄχρηστον διὰ τὴν ἀπειρίαν τοῦ μεταχειριζομένου αὐτοῦ· διότι καὶ τὸν καιρὸν καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐφαρμωσθῇ ἀνάγκη πᾶσα νὰ γινώσκωμεν, καὶ τὴν ποσότητα αὐτοῦ τοῦ φαρμάκου, καὶ τοῦ δεχομένου σώματος τὴν κρᾶσιν, καὶ τὴν φύσιν τῆς χώρας, καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ δίκαιαν κατάλληλον καὶ πολλὰ ἕτερα, ἐκ τῶν ὁποίων ὅποιονδήποτε καὶ ἂν παραμεληθῇ καθιστᾷ ἄχρηστα καὶ τὰ λοιπὰ πάντα. Ἐὰν δὲ θεραπεύοντες τὸ σῶμα, ἔχωμεν ἀνάγκην τσαούτης ἀκριβείας, πολλῶ μᾶλλον ὅταν ἐπιμελώμεθα τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς λογισμοὺς θεραπεύωμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ διερευνῶμεν καὶ παρατηρῶμεν πάντα μετ' ἀκριβείας ἀπάσης.

Ἴδωμεν λοιπὸν πῶς ἐνήστευσαν οἱ Νινευῆται καὶ πῶς τῆς ὀργῆς ἀπηλλάγησαν ἐκείνης. «Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ πρόβατα καὶ οἱ βόες μὴ νεμέσθωσαν», λέγει. Τί λέγεις; εἰπέ μοι καὶ τὰ ἄλογα νηστεύουσι; καὶ ἵπποι καὶ ἡμίονοι σάκκω περιβάλλονται; Ναι, λέγει· διότι καθὼς ὅταν εὐπορὸς τις τελευτήσῃ οὐ μόνον τοὺς ὑπηρέτας καὶ τὰς ὑπηρετίας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἵππους τοῦ τελευτήσαντος οἱ συγγενεῖς ἐνδύουσι πένθιμα, καὶ ἐγχειρίσαντες αὐτοὺς εἰς τοὺς ἵπποκόμους παραγγέλλουσιν αὐτοὺς νὰ συνοδεύωσι τὴν κηδεῖαν, τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς ἐπιδεικνύμενοι, καὶ πρὸς ἔλεον ἅπαντας κινῶντες· οὕτω δὰ καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης μελλούσης νὰ καταστραφῇ, καὶ τὴν ἄλογον φύσιν σάκκω περιέβαλλον

(1) Φιλοσοφία, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν σοφίαν, τὴν δικαιοσύνην τὸ τίλειον ἀγαθόν, οὗτον τὸν Θεόν.

καὶ εἰς τὸν ζυγὸν ὑπέβαλον τῆς νηστείας. Δὲν δύνανται, λέγει, τὰ ἄλογα νὰ μάθωσι διὰ λόγου τοῦ Θεοῦ τὴν ὀργήν, μανθανέτωσαν λοιπὸν διὰ τῆς πείνης ὅτι ἡ πληγὴ εἶναι θεήλατος· διότι ἐὰν καταστραφῇ ἡ πόλις οὐχὶ ἡμῶν μόνων τῶν ἀνοικούντων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀλόγων τούτων εἰς ἔσται τάφος κοινός. Τὰ μέλλοντα λοιπὸν νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὰ δεινὰ τῆς πόλεως ἅς λάβωσι μέρος καὶ εἰς τὴν νηστείαν. . . .

Ἄλλ' ἴδωμεν τί τάχα ἔλυσε τὴν ἀπαράιτητον ἐκείνην ὀργήν· ἄρα ἡ νηστεία μόνη καὶ ὁ σάκκος; Οὐχί, μυριάκις οὐχί· ἀλλ' ἡ ριζικὴ τοῦ βίου μεταβολή. Πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον; ἀπ' αὐτῶν τῶν προφητικῶν λόγων· διότι αὐτὸς ὁ διηγούμενος τὰ περὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς νηστείας ἐκείνων, αὐτὸς οὗτος λέγων τὰ περὶ καταλλαγῆς καὶ τῆς καταλλαγῆς τὴν αἰτίαν διδάσκων, οὕτω πως λέγει· «Καὶ εἶδε τὰ ἔργα αὐτῶν ὁ Θεός». Ποῖα ἔργα; ὅτι ἐνήστευσαν; ὅτι σάκκον περιεβάλλοντο; Οὐδὲν τούτων ἀλλὰ πάντα ταῦτα παρασιωπήσας ἐπιφέρει· «Ὅτι ἀπέστρεψεν ἕκαστος ἀπὸ τῶν ὁδῶν αὐτοῦ τῶν πανηρῶν, καὶ μετενόησεν ἐπὶ τῇ κακίᾳ ἣ ἐλάλησε ποιῆσαι αὐτοῖς Κύριος». Βλέπετε ὅτι οὐχὶ ἡ νηστεία ἔσωσεν ἀπὸ τοῦ κινδύνου, ἀλλ' ἡ μεταβολὴ τοῦ βίου τὸν Θεὸν κατέστησεν ἴσων πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ εὐμενῆ;

Ταῦτα εἶπον οὐχὶ ἵνα νηστείαν ἀτιμάζωμεν ἀλλ' ἵνα νηστείαν τιμῶμεν. Τιμὴ δὲ τῆς νηστείας εἶναι οὐχὶ μόνον ἡ ἀπὸ τῶν φαγητῶν ἀποχὴ ἀλλ' ἡ ἀπὸ τῆς κακίας ἀναχώρησις. Ὁ δὲ λέγων ὅτι ἡ νηστεία περιορίζεται μόνον εἰς τῶν φαγητῶν τὴν ἀποχὴν αὐτὸς ἀτιμάζει καθ' ὑπερβολὴν τὴν νηστείαν. Νηστεύεις; δεῖξέ το διὰ τῶν ἔργων σου. Ποίων ἔργων; δύνασαι νὰ ἐρωτήσης. Ἐὰν ἴδης πάσχοντα βοήθησον, ἐὰν ἴδης ἐχθρόν σου συμφιλιώθητι, ἐὰν ἴδης φίλον σου προοδεύοντα μὴ τὸν φθονήσης, ἐὰν ἴδης γυναῖκα εὐμορφον πάρελθε. Ναί, οὐχὶ τὸ στόμα νὰ νηστεύῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ὀφθαλμός, καὶ ἡ ἀκοή καὶ οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καὶ πάντα τὰ τοῦ σώματος ἡμῶν μέλη. Νηστευέτωσαν αἱ χεῖρες ἀρπαγῆς καὶ πλεονεξίας καθαρεύουσαι νηστευέτωσαν οἱ πόδες τὸν ἐπὶ τὰ παράνομα θεάματα μὴ βαδίζοντες δρόμον, νηστευέτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ βιαζόμενοι νὰ μὴ ἐπιπηδῶσιν ἐπὶ ὄψεων εὐ-

μόρφων, μὴδὲ νὰ περιεργάζωνται κάλλη ἀλλότρια. Τροφή τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι ἡ θεωρία ἀλλ' ὅταν ᾖναι παράνομος καὶ ἀπηγορευμένη καταστρέφει τὴν νηστείαν, διότι εἶναι ἀτοπώτατον ἀπὸ μὲν τῶν φαγητῶν καὶ τῆς συγκεχωρημένης τροφῆς νὰ ἀπέχῃς διὰ τὴν νηστείαν, τὴν δὲ ἀπηγορευμένην, τὴν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ νὰ γυῖσαι. Δὲν τρώγεις κρέας; μὴ φάγῃς καὶ ἀκολασίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν σου. Νηστευέτω καὶ ἡ ἀκοή· νηστεία δὲ ἀκοῆς εἶναι νὰ μὴ δέχῃται τὰς κακηγορίας καὶ τὰς διαβολάς. «Ἀκοὴν γὰρ ματαίαν μὴ παραδέξῃ» λέγει. Νηστευέτω καὶ τὸ στόμα ἀπὸ λέξεων αἰσχυρῶν καὶ ἀπὸ λοιδορίας· διότι τί τὸ ὄφελος ὅταν ὀρνήθῃς μὲν καὶ ἰχθύς δὲν τρώγωμεν, τοὺς δὲ ἀδελφούς μας δάκνομεν καὶ κατεσθίωμεν; Ὁ κακηγορῶν ἔφαγεν ἀδελφικὰ κρέατα, διότι τὴν σάρκα τοῦ πλησίον τοῦ ἔδακε. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἐρόβησεν εἰπὼν «εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆτε». Δὲν ἐνέπηξας εἰς τὸ σῶμά του τοὺς ὀδόντας σου ἀλλ' ἐνέπηξας εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν κατηγορίαν· τὴν τοῦ ὁμοίου ὑπόληψιν τραυματίσας μυρία ἔπραξες κακὰ καὶ πρὸς σεαυτὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνον καὶ πρὸς ἄλλους πολλούς, πρὸς δὲ τὸν ἀκούσαντα ἔπραξας χεῖρονα διαβαλῶν τὸν πλησίον.

Μὴ μοι εἴπῃς λοιπὸν τόσας ἡμέρας ἐνήστευσα, τὸ καὶ τὸ δὲν ἔφαγον, οἶνον δὲν ἔπιον, καὶ τὰ ταιαῦτα, ἀλλὰ δεῖξον μοι ἐὰν ἐνῶ ἦσο θυμῶδες ἤδη ἔγεινας πρῶτος, ἐνῶ ἦσο ὠμός ἤδη ἔγεινας φιλόφρωνος. Διότι ἐὰν μεθύῃς ἐκ τοῦ θυμοῦ διατὶ καταθλίβεις τὸ σῶμα. Ἐὰν φθόνος κατοικῇ ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ πλεονεξία, τί ὠφελεῖ ἡ ὑδρυποσία; Δὲν ζητεῖται ὁποῖα εἶναι ἡ τράπεζα ἀλλ' ἐὰν ἐγένετο κακῆς γνώμης μεταβολή. Ἐὰν ἡ κυρία, ἡ ψυχὴ λέγω, πορνεύῃ, πρὸς τί τὴν θεράπαιναν, τὴν γαστέρα στενοχωρεῖς; Ἐὰν ἡ ψυχὴ παρασύρεται πρὸς τί κατατῆκες τὸ σῶμα;

Ι. ΧΡΕΙΣΤΟΜΟΣ.

Ἡ ἀγνοία δεσμεύει τὴν γλῶσσαν τοῦ φρονίμου, πλὴν δίδει παντοτεινὴν κίνησιν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀφρονος.

— Ἡ σιωπὴ εἶναι ἡ ἀσφαλεστάτη ὁδὸς διὰ πάντα ἄνθρωπον μὴ ἔχοντα μεγάλην εἰς ἑαυτὸν ἐμπιστοσύνην.